

Norra Munksjöns historia

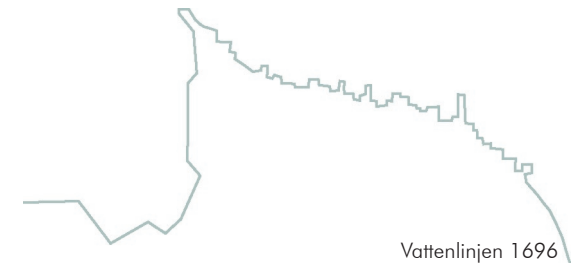
Under en stor del av Jönköpings historia har Munksjön haft viktiga funktioner för stadslivet. Medeltidsstaden på Väster hade ingen direktkontakt med Lillsjön, som Munksjön kallades tidigare. I och med stadens flyttning till Sanden på Öster kom bebyggelsen och stadslivet i omedelbar kontakt med Munksjöns vattenlinje. Smedjegatans successiva framväxt under 1600-talet anpassades till strandlinjen och stadsträdgårdarna utnyttjade Munksjön för transporter och för hantverksnäringarnas och hushållens vattenbehov. Munksjöns viktigaste roll var under hundratals år en skyddad hamn och lastageplats. Vättersjöfartens blomstringstid inföll i och med Göta kanal och 1800-talets industrialisering.¹²

Munksjön och dess stränder präglades av liv och rörelse fram till mitten av 1900-talet. Fraktfart och passagerartrafik samsades längs med sjöns västra, norra och nordöstra sidor. Trots utfyllnader mot vattnet framträder fortfarande Jönköpings centrala delar i sitt ursprung av en stadsbebyggelse på ett näs mellan två sjöar. Lillsjöradens byggnadslinje (kvarteren vid Södra

Strandgatan) tecknar sig fortfarande tydligt i stadsbilden. Likaså den avsmalnade getingmidjan mellan Väster och Öster. Men trafikleder utmed samtliga sidor av Munksjön har avskurit stadslivet från kontakten med vattnet och stränderna, och genom de fasta broarna över Hamnkanalen har Munksjön under de senaste decennierna blivit svårutnyttjad för nöjes- och friluftsbåtar.¹²

Det äldsta stadsprivilegierna tillkom på 1280-talet och fram till 1612 var Jönköping beläget på den västra sidan. Munksjöns norra och östra delar utgjordes av Sanden som var en smal landtunga av fast mark mellan Vättern och Munksjön och var i stort sett obebyggt men vissa delar användes som betesmark. Efter stadsbranden 1612 flyttades staden till Sanden av försvarstekniska och strategiska skäl. Stadens plan anpassades till det smala och delvis sankta området som Sanden utgjorde, vilket kom att kräva omfattande utfyllnadsarbeten. Den nya stadens plan kom till stor del att spegla den medeltida stadens struktur. I och med stadens förflyttning kom bebyggelsen och stadslivet i omedelbar kontakt med Munksjöns vattenlinje. Kvartersraden söder om

Smedjegatan kom att bilda gräns mot Munksjön i söder och tomterna sträckte sig ut mot sjön. Efter stadsbranden 1854 gjordes en stadsplan, vilket innebar en ny gata längs Munksjöns norra strand närmast vattnet. På 1890-talet anlades Södra Strandgatan vilket blev en stor förändring av Munksjöns norra strand.¹²

Vattenlinjen 1696

¹²-Från tanke till handling-, Bilaga 1, 2002

Västra stranden

Under 1860-talet skedde en snabb tillväxt av industrier och verksamheter. Jönköpings Mekaniska verkstad och Munksjö pappersbruk etablerades. Slottet som byggdes på 1550-talet upptog området norra del med vallar och bastioner. 1639 inrymdes länsförvaltningen och länsresidenset och blev på så vis tidigt ett område med institutioner. De flesta av slottets byggnader ödelades efter en brand och då slottet mist sin strategiska betydelse byggdes det inte upp igen, utan massorna användes till fyllnadsmassor när kajen successivt byggts ut. 1843 anlades Hamnparken i norra delen på slottets gamla mark och på 1870-talet anlades järnvägsspår längs kajen (se bild nedan). Rälisen revs upp 1975 då planförslaget om Munksjöleden fastställdes. Leden byggdes 1977-78 längs Munksjöns västra strand och var en direkt förlängning av trafikleden på den norra stranden.¹²

Fotografier ur Bilaga 1

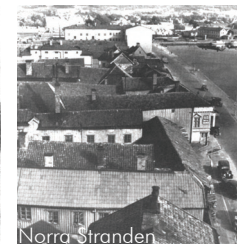
Västra Stranden

Norra stranden

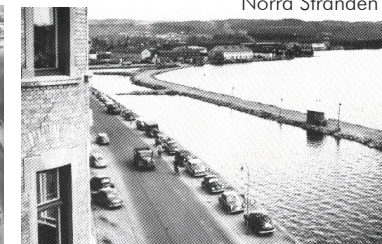
Tomterna på Smedjegatans södra sida vidgades genom regleringar i stadsplanerna och genom en spontan utfyllnad i sjön. Munksjöns norra strand fick på så sätt en oregelbunden form och då utfyllnaderna skedde tomtvis skiljde sig tomter bredvid varandra väsentligt. Byggnaderna uppfördes även i många fall på pålar ut i vattnet. Resultatet blev under 1700 och 1800-talet en taggig byggnadslinje med hus och bryggor som hängde ut över vattnet (se bild nedan). Den norra kajen stenlades och Södra Strandgatan anlades på 1890-talet (se bild nedan). I och med detta blev strandkanten allmän, men tomterna förlorade direktkontakten med vattnet. Runt 1900 byggs ett flertal större stenhus vilka blir ett tydligt inslag i stadsbilden.¹²

Norra Stranden

Norra Stranden

Norra Stranden

Östra stranden

Vid stadens anläggande utgjordes området i stort sett av kärr och sumpmarker, men har sedan successivt fyllts ut. Området användes på 1700 och 1800-talet som rekreationsområde och mindre byggnader för värdshus och bad byggdes. Så kallade lustturer utgick från Norra stranden till bl a folkparken. Under 1800-talets andra hälft bebyggs området allt mer och det uppstår en blandning av bostäder, verksamhets- och industrilokaler. Områdets utnyttjande har skiftat över tiden, från odling, trädgårdar och badhus till hantverk och industriell verksamhet. Kanalen som gick mellan Munksjön och Rocksjön fylldes igen på 1920-talet pga sanitära orsaker. 1950 presenterades en generalplan för Jönköpings stad där bl a en bro presenterades som en förbindelselänk mellan öster och väster. På 1950 och 60 talet fylls områden i norra och nordöstra Munksjön igen framförallt för att skapa nya parkeringsytor, men också för att förändra trafiksystemet. Samtidigt byggdes två nya broar över hamnkanalen.¹²

¹²-Från tanke till handling-, Bilaga 1, 2002